

yağlılû 'anhû zamân (DîA, XVI, 280). 3. *et-Tayfû't-tâ'if bi-fazli't-Tâ'if (bi-târîhi Vec ve't-Tâ'if)*. Tâ'if'in özellikleri, İbn Abbas ve Muhammed b. Hanefiyye'nin menkıbeleri gibi konuları ihtiva etmektedir. Eserin Câmiatü Melik Suûd Kütüphanesi'ndeki nüshasına (nr. 4850) dayanılarak Ebû Abdurrahman b. Akil ez-Zâhirî ve Yahyâ Mahmûd Saadî tarafından başlatılan neşir çalışmaları halen devam etmektedir (Sâlih Süleyman, IV/4, s. 551-553). 4. *Buğyetü'z-zurefâ' fi ma'rifeti'r-rudefâ'*. Hz. Peygamber'in terkesine aldığı kırktan fazla sahâbiye dair bir eserdir (Tire İlçe Halk Ktp., Necip Paşa Vakfı, nr. 283). 5. *el-Minne fi beyânı ba'zı muvâfaqâti'l-Kitâb ve's-Sünne*. Müellifin, daha sonra nâzil olan âyetlerin veya Resûl-i Ekrem'in beyanlarının görüşlerini teyit ettiği sahâbîlere dair *Muvâfaqâtü cem' min aş-hâbihi li-âyat Qur'âniyye ve âşâri'n-nebeviyye (ithâfû's-sikât fi'l-muvâfaqât)* adlı manzum eserine kendisinin yazdığı şerh'tir (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 86). 6. *Kurretü'l-ayn min hadîsi istemti'û min hâze'l-beyt fekad hüdime merreteyn* (Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 364). 7. *İnbâ'ü mü'eyyedi'l-celîl murâd bi-binâ'i beyti'l-vehhâbi'l-cevâd (Fezâ'ilü Mekke)*. 1039 (1630) yılında sel yüzünden Kâbe'nin harap oluşunu ve yeniden inşasını anlatan eser üzerinde Hâlid Hamd el-Hâlidî yüksek lisans çalışması yapmıştır (1407/1987 [Riyad], Câmiatü Melik Suûd). 8. *Fethu'l-kadir fi'l-a'mâli'l-letî yahtâcü ileyhâ men haşale lehû bi'l-mülk 'ale'l-beyti velâyete't-ta'mûr* (Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 364). 9. *Tenbîhü zevî'n-nühâ ve'l-hicr 'alâ fezâ'ili a'mâli'l-hicr* (Âtif Efendi Ktp., nr. 2813). 10. *el-'Alemü'l-müfred fi fazli'l-Haceri'l-esved*. Âtif Efendi (nr. 2813), Kayseri Râşid Efendi (nr. 364) kütüphanelerinin yanı sıra Dârü'l-kütübü'l-Misriyye (nr. 3184) ve Medine'de el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye'de (nr. 1645) nüshaları mevcuttur. 11. *Vişâlü'l-muraqqam fi Dâri'l-Erşam* (Âtif Efendi Ktp., nr. 2813). 12. *en-Nebe'ü'l-azîm* (Mektebetü Mekketi'l-Mükkereme, nr. 1205). 13. *Qalâ'idü'l-cümân fi nazmi'avâmili'âlimi Cürcân*. Bu eserle şerhinin bir nüshası Medine'de el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye'de (nr. 100) bulunmaktadır. 14. *Risâle fi sekerâti'l-mevt* (Bağdat Dârü'l-evkâfi'l-âmm, nr. 707/16). 15. *er-Risâletü'n-nâfi'a* (Bağdat Dârü'l-evkâfi'l-âmm, nr. 2415/3). 16. *el-Beyân ve'l-i'lâm fi tevcîhi farîzati'imâreti's-sâkıt mine'l-beyti li-sultâni'l-İslâm* (Medine el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye, nr. 1645/3). 17. *Hüsnü'n-nebe'* fi fazli mescidi Kubâ. Kubâ Mescidi hakkında daha

önce Zehrû'r-rubâ adıyla bir eser kaleme alan İbn Allân, bu çalışmasında İbrâhim b. Abdullah el-Vessâbi el-Yemenî'nin *Cevâhirü'l-enbâ' fi fazli mescidi Kubâ* adlı eserini ihtisar etmiştir. *Hüsnü'n-nebe'*in bir nüshası Hindistan'da Râmpûr Rızâ Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 3630). 18. *Şerhu menseki'n-Nevevî (Fethu'l-fettâh fi şerhi'l-İzâh)*. Nevevî'nin *el-İzâh fi'l-menâsik* adlı eserinin şerhidir (Câmiatü Melik Suûd Ktp., nr. 1302). 19. *İkâdû'l-meşâbîh li-meşrû'yyeti ittihâzi'l-meşâbîh* (Princeton Üniversitesi Ktp., Garrett, nr. 2010). 20. *Tuhfetü zevî'l-idrâk fi'l-men' mine't-tünbâk*. Müellif bu eserine *Tenbîhü zevî'l-idrâk bi-hürmeti tenâvülü't-tünbâk* adıyla bir muhtasar yazmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 486).

Kaynaklarda İbn Allân'a nisbet edilen diğer bazı eserler de şunlardır: *el-Beyân ve nihâyetü't-tibyân fi târihi Âli 'Osmân, el-Menhelü'l-azbû'l-müfred fi'l-fethi'l-'Osmânî li-Mısr ve men vellâ niyâbete zâlike'l-beled, İ'lâmü'l-ihvân bi-tahrîmi'd-duhân, el-Fethu'l-müste-câd li-Bağdâd, en-Nefeâtü'l-erice fi müte'allikâti beyti ümmi'l-mü'minîn Hadice, Dürerü'l-kalâ'id fimâ yete'al-lakı bi-zemzem ve şikâyeti'l-'Abbâs mine'l-fevâ'id* (eserleri için ayrıca bk. M. Habîb el-Hîle, s. 316-330).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Allân, *Hüsnü'l-İbâre*, Câmiatü İmam Muhammed b. Suûd Ktp., nr. 1296, vr. 54-57; a.mlf., *Gauşu'l-bihâri'z-zâhire*, Mektebetü Cakarta, nr. 32, vr. 2*; *Keşfü'z-zunûn*, I, 6, 306-307, 486; II, 959, 1119, 1287; Ali et-Taberî, *el-Ercü'l-miski fi't-târîhi'l-Mekkî* (haz. Muhammed Sâlih et-Tâsân, doktora tezi, 1975, University of Edinburgh), II, 226; Muhammed b. Ali et-Taberî, *İthâfûl-fuzalâ'i'z-zamân*, Câmiatü Melik Suûd Ktp., nr. 224, II, 100; Muhammed Hasan el-Uceymî, *Habâye'z-zevâyâ*, Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, Dihlevî, nr. 7, vr. 356-358; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, I, 157; IV, 184-189, 256; Abdullah Mirdâd Ebû'l-Hayr, *el-Muhtaşar min kitâbi Neşri'n-nevî*, Mekke 1292, I, 7, 85; II, 207, 228, 412-416, 447, 464-471; *Hediyetü'l-'ârifîn*, II, 283-284; *İzâhu'l-meknûn*, I, 15, 82, 100, 102, 128, 189, 207, 208, 247; II, 169, 170, 248, 575, 594, 605, 647, 663, 665; Abdülhay el-Ketânî, *Fihristü'l-fehâris*, I, 252, 277, 505; Brockelmann, *GAL*, II, 512-513; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 187; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mu'ellifîn*, XI, 54-55; Hâlid el-Hâlidî, *Enbâ'ü'l-Müeyyedi'l-Celîl Murâd bi-binâ'i beyti'l-vehhâbi'l-cevâd* (yüksek lisans tezi, 1986, Câmiatü Melik Suûd), s. 31-56, 58-78; M. Habîb el-Hîle, *el-Târîh ve'l-mu'errihün bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 314-330; Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemezanî, *el-Menhecû't-târîhi li-mu'errihi Mekkete'l-mükerrreme fi'l-karni'l-hâdi'âşer el-hicrî*, Riyad 1418/1997, s. 115-146, 521-542; Sâlih b. Süleyman el-Haccî, "et-Tayfû't-tâ'if bi-fazli't-Tâ'if li'bn 'Allân", *'Alemü'l-kütüb*, IV/4, Riyad 1404/1984, s. 551-553; Mehdi Selmasî, "İbn 'Allân", *DMBİ*, IV, 325-326.

SÂMÎ ES-SAKKÂR

İBN ÂMİR

(ابن عامر)

Ebû İmrân Abdullah b. Âmir
b. Yezid el-Yahsubî
(ö. 118/736)

Yedi kıraat imamından biri, tâbiî.

Bugünkü Ürdün toprakları içinde yer alan Belkâ'da Ruhâb köyünde dünyaya geldi. Doğum tarihiyle ilgili olarak kaynaklarda değişik bilgilere yer verilmiştir. Talebelerinden Bîkâ' Kadısı Hâlid b. Yezid'in bizzat kendisinden naklettiğine göre İbn Âmir 8 (630) yılında doğduğunu söylemiş, Mizzî de aynı tarihi zikrederek 110 yıl yaşadığını ileri sürmüştür. Diğer bir talebesi olan Yahyâ ez-Zimârî'den Ebû'l-Alâ el-Hemedânî'nin rivayet ettiğine göre bu tarihin 21 (641) yılının başları olup Zehebî de bunu doğru kabul eder ve Mekke'nin fethedildiği yıl (8/630) doğmuş olmasını uzak bir ihtimal sayar (*A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 292). İbnü'l-Cezerî ise her iki görüşe yer verdikten sonra kendisinden nakledilen 8 (630) yılını tercih eder. İbn Âmir'in soyu, Yemen'de Himyer'in kolu olan Yahsub (Yahsib) kabilesine dayandığı için Yahsubî nisbesiyle de anılmış, künyesi hakkında dokuz farklı görüş kaydedilmekle birlikte doğrusunun Ebû İmrân olduğu belirtilmiştir.

İbn Âmir dokuz yaşında iken Dimaşk'a gitti ve muhtemelen hayatının sonuna kadar burada yaşadı. Soyunun belli olmadığı ileri sürülerek aşağılayıcı bazı söz ve davranışlara mâruz kalmış ve mevâlifden olduğu iddia edilmişse de kurrâ-i seb' içinde Ebû Amr b. Alâ gibi onun da Arap soyundan geldiği ve nesebinin bilindiği kaydedilmiştir (Dâni, *et-Teystir*, s. 6; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 293).

Kur'an ve kıraat ilminde İbn Âmir'in asıl hocası, Kur'an'ı Hz. Osman'dan öğrenen ve Zehebî'nin tahminine göre (*Ma'rife-tü'l-kurrâ'*, I, 136) Muâviye'nin hilâfeti yıllarında Dimaşk'ta Kur'an dersleri veren Mugire b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî'dir. Talebesi Hâlid b. Yezid'in belirttiğine göre Muâz b. Cebel ve Ebû'd-Derdâ'dan da Kur'an dersleri aldığı, ayrıca Fedâle b. Ubeyd'den okuduğu rivayet edilmiştir. Zehebî, Hâlid'den gelen bir rivayeti değerlendirirken bir yerde bu sahâbîlerden Kur'an'ın tamamını değil muhtemelen bazı sûrelerini okumuş olabileceğini söylemiş bir başka yerde (a.g.e., I, 124, 187) meselâ Ebû'd-Derdâ için bunun da uzak bir ihtimal olduğunu belirtmiştir. İbnü'l-Cezerî ise Ebû'd-Derdâ'dan okumuş olabileceğini söylerken Muâz b. Cebel'

den okumasıyla ilgili rivayeti zayıf bulmakta, Muâviye'den okuduğuna dair rivayeti de asılsız saymaktadır. İbn Âmir'in bizzat Hz. Osman'ı Kur'an okurken dinlediği de rivayet edilmiş. İbnü'l-Cezerî bunu mümkün görürken Zehebî de babasının onu hacca götürerek kendisine bu fırsatı sağlamış olabileceğine dikkat çekmiştir (*A'lâmü'n-nübelâ*, V, 292).

İbn Âmir Kur'an kıraati konusundaki uzmanlığı yanında hadisle de meşgul olmuş; Hz. Osman, Muâviye b. Ebû Süfyan, Ebû'd-Derdâ, Zeyd b. Sâbit, Vâsile b. Es-ka', Fedâle b. Ubeyd, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Ebû İdrîs el-Havlânî, Nu'mân b. Beşîr gibi şahsiyetlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî (Zemârî), kardeşi Abdurrahman b. Âmir el-Yahsubî, Rebîa b. Yezîd el-Kasîr, Ca'fer b. Rebîa, İsmâil b. Ubeydullah b. Ebû'l-Muhâcîr ve Saîd b. Abdülazîz gibi kişiler kıraat öğrenirken bu ilimde en önde talebesi Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî, Rebîa b. Yezîd el-Kasîr, Ca'fer b. Yezîd, Abdurrahman b. Âmir el-Yahsubî ve diğerleri hadis rivayet etmişlerdir.

Velîd b. Abdülmelik tarafından Dimaşk kadılığına tayin edilen İbn Âmir'in bu göreve Bilâl b. Ebû'd-Derdâ veya Ebû İdrîs el-Havlânî'den sonra getirildiğine dair kaynaklarda farklı rivayetler bulunmaktaysa da kendisinden kıraat ve Kur'an âyetlerinin sayısı gibi konularda istifade ettiğini söyleyen Saîd b. Abdülazîz'e göre hocası bu göreve Zür'a b. Eyyûb'dan (Süveb) sonra getirilmiş olup Dimaşk kadılıyla ilgili olarak yapılan kronolojik sıralama da (Velî, III, 199-203; ayrıca bk. İbn Nâsîrüddin, VIII, 247) bu tesbitin doğru olduğunu göstermektedir. Onun ayrıca bütün Dimaşk bölgesini ve sahillerini içine alacak şekilde ordu kadılığı yaptığı da kaydedilmiş (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 293), kadılık görevinin mânevî sorumluluğunu dikkate alarak günahlarına kefâret olsun diye otuz köle âzat ettiği belirtilmiştir (İbn Ebû Meryem, I, 113). Velîd kendisini, inşasına 87 (706) yılında başlanan (Süyûtî, s. 244) Dimaşk Emeviye Camii'nin yapım çalışmalarına nezaret etmekle de görevlendirmiş, bu görevi işin bitimine kadar sürdürdüğü gibi caminin yönetiminin birinci derecede sorumluluğu da onun uhdesine verilmiş, bu yöneticiliği sırasında kuralara ve cami âdâbına uymayanları cezalandırdığı görülmüştür (Fesevî, II, 402). İbn Âmir'in, Süleyman b. Abdülmelik döneminde (715-717) Emeviye Camii reisliği dışında hangi görevleri yürüttüğü bilinmemekte, Ömer b. Abdülazîz'in hilâfe-

ti yıllarında ise etkili konumunu koruyamadığı tahmin edilmektedir. Zira namazda ellerini kaldırdığı için Atıyye b. Kays'ı cezalandırmasını Ömer b. Abdülazîz tepkiyle karşılamış, İbn Âmir'in kendisiyle görüşmek üzere yaptığı başvurusu da kabul etmemiştir.

İclî ve Nesâî'nin hadis rivayeti konusunda sika olarak nitelendirdiği, Zehebî'nin kendisi için "sadûk" terimini kullandığı İbn Âmir 10 Muharrem 118'de (29 Ocak 736) Dimaşk'ta vefat etti.

İbn Âmir'in kıraatinin her bir vechinin isnad açısından bir sahâbiye ulaşip ulaşmadığı, dil açısından içinde şâz unsurların bulunup bulunmadığı hususu tartışılmıştır. Hz. Osman'ın kıraatine dayandığı kabul edilerek bunun için "Osmânî kıraat" ifadesi kullanıldığı gibi (İbn Asâkir, XXIX, 278) herhangi bir sahâbiye dayanmadığı, Şamlılar'a ait bir kıraat olduğu da ileri sürülmüştür. İbn Âmir'in bizzat Hz. Osman'a talebe olduğuna veya onu Kur'an okurken dinlediğine ya da kıraati Hz. Osman'dan alan Mugîre b. Ebû Şihâb'dan bu ilmi öğrendiğine dair rivayetler Emevî hâkimiyetindeki Şam'da bir övünç vesilesi olarak değerlendirilmiş, kıraat imamları içinde bu ilmi doğrudan bir sahâbîden veya talebesinden alan başka bir kimse bulunmadığı belirtilmiştir (Makdisî, s. 142-143). Bu kıraatin bir beğeni konusu olarak ileri sürülen önemli bir yanı da diğer imamların üç ile otuz arasında değişen sayıda râvileri ve bu râviler arasında pek çok ihtilâf bulunduğu halde onun kıraatinin sadece Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî tarafından rivayet edilmiş olmasıdır. Kaynaklarda yer alan ihtilâflar da bu kıraati Yahyâ'nın talebeleri İrâk b. Hâlid ve Eyyûb b. Temîm'den alan ve İbn Âmir'in okuyuşu için kıraat kitaplarında ortaklaşa tercih edilen iki râvi Hişâm b. Ammâr ile İbn Zekvân arasındadır.

Ebû Ali el-Ahvâzî, İbn Âmir'in kıraatinin herhangi bir unsurunda rivayet ve habere aykırı bir şey bulunmadığını, diğer bir ifadeyle onun kıraatinin her bir vechinin sahih bir isnadı olduğunu söylemiş (İbnü'l-Cezerî, I, 425), Enderâbî de İbn Âmir'in Selef yolundan ayrıldığını, kıraatında nakle ve rivayete aykırı hiçbir unsur yer almadığını ileri sürmüştür. İbn Cerîr et-Taberî ise İbn Âmir'in kıraatini eleştirmiş, gerekçe olarak da Hz. Osman'dan okuyan veya okuduğunu ileri süren hiç kimse bulunmadığını, ayrıca İbn Âmir'in Mugîre b. Ebû Şihâb'dan okuduğuna dair iddia-nın da tanınmayan bir kimse olan İrâk b. Hâlid'e ait olduğunu söylemiştir. Ali b.

Muhammed es-Sehâvî Taberî'nin bu değerlendirmesine itiraz etmiş, Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Ebû'l-Esved ed-Düelî ve Zir b. Hubeyş gibi şahsiyetlerin Hz. Osman'dan okuduğunu hatırlatmış, hocası Şâtîbî'nin de Taberî'nin bu yanlış değerlendirmesi konusunda kendisini uyardığını söylemiştir (*Cemâlû'l-kurrâ*, II, 432-434; Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâ*, I, 192-193). Sehâvî ayrıca Taberî'nin İrâk b. Hâlid için kullandığı "tanınmayan bir kimse" sözü üzerinde durmuş, sika bir râvi olan Hişâm b. Ammâr'ın ondan faydalanması karşısında Taberî'nin tanınamasının ona zarar vermeyeceğini belirtmiştir (*Cemâlû'l-kurrâ*, II, 435). Zehebî de İrâk b. Hâlid meşhur bir kişi olduğunu, Hişâm b. Ammâr, Rebî b. Sa'leb'in ondan kıraat okuduğunu, bazı hadis râvilerinin de hadis dinlediğini, Dârekutnî'nin kendisini "lâ be'se bih" (zararı yok) diye nitelendirdiğini zikretmiştir (*Ma'rîfetü'l-kurrâ*, I, 194). Taberî'nin görüşüne uyararak İbn Âmir'i değerlendiren bir âlim de Ebû Tâhir Abdülvâhid b. Ebû Hâşim'dir. Ebû Tâhir, Taberî'nin ve İbn Mücâhid'in İbn Âmir'in kıraatini isnad açısından zayıf gördüklerini ileri sürmüş, bu kıraat İbn Mücâhid tarafından yedili sistem içine alınmasaydı onun yerine A'meş'in kıraatinin daha uygun olacağını söylemiştir (Ali b. Muhammed es-Sehâvî, II, 435).

İbn Âmir'in kıraati üzerinde isnad açısından yapılan bu tartışmalar yanında onun okuyuşundaki bazı vecihler dil açısından da tenkit edilmiştir. İbn Hâleveyh, *Muhtaşar fî şevâzî'l-Kur'ân* adlı eserinde onun bazı okuyuşlarına da yer vermiş; meselâ Âl-i İmrân sûresinin 168. âyetindeki مَاتُوا kelimesini تَذَكَّرُوا, A'râf sûresinin 3. âyetindeki يَتَذَكَّرُونَ kelimesini يَتَذَكَّرُونَ, yine A'râf sûresinin 111. âyetindeki أَرْجِهْ kelimesini أَرْجِهْ, Müzzemmil sûresinin 20. âyetindeki ثَلَاثِي kelimesini ثَلَاثِي şeklinde okumasını şâz olarak nitelendirmiştir (İbn Hâleveyh, s. 29-30, 47, 50, 164). İbn Âmir'in كذلك زين و كذلك زين لكثير من المشركين قتل أولادهم شركاؤهم (el-En'âm 6/137) âyetini muzâf ile muzâfun ileyhin arasını ayırarak كذلك زين لكثير من المشركين قتل أولادهم شركاؤهم şeklinde okuması örneğinde görüldüğü gibi bazı okuyuşları nahivcilerin şiddetli itirazlarına sebep olmuştur. Ferrâ, zikredilen âyetteki okuyuşun benzerinin Arap dilinde yer almadığını söylemiş, Zemahşerî de muzâf ile muzâfun ileyhin arasının fasledilmesinin zaruret halinde bile kabul edilemez bir çirkinlik sayıldığını belirterek Kur'an'da böyle bir okuyuşun olamayacağına işaret etmiştir.

Zehebî, bu tartışmaların özellikle isnad-la ilgili yanlarını zikrettikten sonra İbn Âmir'in kiraatinin kabulü hususunda kesin bir icmâ bulunduğunu (*Ma'rîfetü'l-kurrâ*, I, 195), bilgisiz bazı kimselerin sözlerine rağmen bunun makbul bir kıraat olduğunu (*Mizânü'l-İtidâl*, II, 449) söylemiştir. İbnü'l-Cezerî ise İbn Mücâhid'in, Şam ve Yukarı Mezopotamya bölgeleri halkının onun kıraatında birleştiğini söylemesinin bu kıraatin gücünün en büyük delili olduğunu, I. (VII.) yüzyıldan itibaren gerek halkın gerekse ilim adamlarının bir esasa dayanmayan bir kıraat üzerinde birleşmelerinin düşünülemeyeceğini ifade etmiştir.

Gerçekten de İbn Âmir'in kıraati ilk asırlarda Şam ve Yukarı Mezopotamya bölgelerinde yayılmış (İbn Mücâhid, s. 87; Dâ-nî, *Câmi'u'l-beyân*, vr. 12^b), İbnü'l-Cezerî'ye göre Şam bölgesinde V. (XI.) yüzyılın sonuna kadar namazda ve tilâvette hep bu kıraat tercih edilmiştir. Ancak bu tarihlerde Irak'tan gelen bir âlimin Emeviyye Camii'nde Ebû Amr b. Alâ'nın kıraatini okutması üzerine halk buna yönelmiş ve bu kıraat bölgesinde yayılmıştır (*Ğayetü'n-nihâye*, I, 292, 424). Makdisî, Şam bölgesinde Ebû Amr b. Alâ'nın kıraatinin daha çok okunduğunu, ancak Dimaşk'ta İbn Âmir'in kıraatinin tercih edildiğini, Emeviyye Camii'nde imamın mutlaka onun kıraatıyla namaz kıldırıldığını söylemiş (*Ah-senü't-tekâsim*, s. 180), Mısır'da ise yedi kıraatın hepsinin kullanıldığını, en az okunanın da İbn Âmir'in kıraati olduğunu belirtmiştir (a.g.e., s. 202).

İbn Âmir'in kıraatinin bazı özellikleri şunlardır: 1. İstisnalar olmakla birlikte İbn Zekvân'ın rivayetine göre aşağıdaki on fiilde imâle yapar: زاء، شاء، جاء، حاق، خاف، قبل، غييض، جئ، 2. خاب، طاب، ضاق، زاغ، ران، سيق، سبت، سئ، کelimelerini ismâm ile okur. 3. هزوا kelimelerini geçtiği her yerde هزء diye hemze ile okur. 4. Bazı istisnalar dışında ابراهيم kelimelerini ابراهام şeklinde kıraat eder. 5. لبثتم ve لبثتم kelimelerinde "sâ"yı (ث) "tâ"ya (ت) idgam yaparak okur. 6. اخذتم، اتخذتم، اخذت، اخذت kelimelerinde "zâ"ı (ذ) "tâ"ya (ت) idgam yapar.

İbnü'n-Nedîm, İbn Âmir'in *İhtilâfû me-şâhifi's-Şâm ve'l-Hicâz ve'l-İrâk* ve *Kitâb fi mahtû'î'l-Kur'âni ve mevşûlih* adlı iki eserinden söz etmektedir. İbn Âmir'in kıraati yedi, sekiz, on ... kıraate dair hemen bütün eserlerde yer aldığı gibi müstakil çalışmalara da konu olmuştur (bu çalışmalardan bazılarının yazma nüshaları için bk. *el-Fihrisû's-şâmil*, s. 21, 149, 160, 188).

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân*, Beyrut 1403/1983, I, 357-358; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 449; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 156; İcî, *es-Şikât*, s. 262; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, II, 402-403; Ebû Zûr'a ed-Dimaşkî, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Nî'metullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, I, 343, 346-347; Vekî, *Ahbarü'l-kuât*, III, 199-203; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a* (nşr. Şevkî Dayf), Kahire 1972, s. 86-87, 101; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 122-123; İbn Hibbân, *es-Şikât*, V, 37; İbn Hâleveyh, *Muhtaşar fi şevâz-zî'l-Kur'ân* (nşr. G. Bergsträsser), Beyrut 1934, s. 29-30, 47, 50, 164; Makdisî, *Ah-senü't-tekâsim*, s. 142-144, 180, 202; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 144-145, 174, 176; Dâni, *Câmi'u'l-beyân*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 62, vr. 12^b-13^a; a.mlf., *et-Teyisr* (nşr. O. Pretzl), İstanbul 1930, s. 5-6; Enderâbî, *Kırâ'atü'l-kurrâ'î'l-ma'rûfîn* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1407/1986, s. 77-82; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), II, 70; İbnü'l-Bâzî, *el-Iknâ*, I, 103-115; İbn Ebû Meryem, *el-Muâhaz fi vücûhi'l-kur'â ve 'ileliha* (nşr. Ömer Hamdânî el-Kübeysî), Mekke 1414/1993, I, 113-115; Ebû'l-Alâ el-Hemedânî, *Ğayetü'l-İhtisâr* (nşr. Eşref M. Fuâd Tal'at), Cidde 1414/1993, I, 29-34; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrevî), XIX, 8-12; XXIX, 271-282; Ali b. Muhammed es-Sehâvî, *Cemâli'l-kurrâ* (nşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb), Mekke 1408/1987, II, 432-435; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 143-153; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 292-293; a.mlf., *Ma'rîfetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), I, 124, 136, 186-197; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 339-401; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, II, 449; Safedî, *el-Vâfi*, XIV, 195; XVII, 227-228; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, I, 292, 423-425; İbn Nâsiruddin, *Tauzîhu'l-Müştebih* (nşr. M. Naîm el-Araksûsî), Beyrut 1414/1993, VIII, 247; IX, 208-209; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 274-275; Süyûtî, *Târîhu'l-hulefâ*, Beyrut, ts. (Dârü's-Sekâfe), s. 244; Lebîb es-Saîd, *el-Muşhafü'l-mürettel*, Kahire 1387/1967, s. 176 vd.; Mahmûd Hüsnî, "Kırâ'atü İbn Âmir: meşâdiruhâ ve mevkûfû'n-nühât minhâ", *el-Mu'temerü'd-devliyyü'r-râbî li-târîhi bilâdi's-Şâm*, Amman 1989, s. 390-406; *el-Fihrisû's-şâmil: 'ulûmü'l-Kur'ân, mahtû'âtü'l-kur'â't* (nşr. el-Mecmau'l-melikî), Amman 1415/1994, s. 21, 149, 160, 188; "İbn Âmir", *EP* (İng.), III, 704; Ahmed Pâketçi, "İbn Âmir", *DMBİ*, IV, 175-177.

TAYYAR ALTİKULAÇ

İBN AMİRE

(ابن عميرة)

Ebû'l-Mutarriif Ahmed
b. Abdillâh b. Amîre el-Mahzûmî
(ö. 658/1260)

Endülüslü âlim ve şair.

582 Ramazanında (Kasım-Aralık 1186) Belensiye'nin (Valencia) güneyinde yer alan Ceziretû Şukr'da (Alcira) doğdu. Nisbesinden Endülüslü'e göç eden Benî Mahzûm kabilesine mensup olduğu anlaşılmaktadır. Doğduğu yerde başladığı tahsilini Belensiye'de sürdürdü. Belensiye'de Süleyman b. Sâlim el-Kelâî, Ebû'l-

Hattâb Ahmed b. Vâcib ve Muhammed b. Eyyûb el-Gâfiki'den dil, edebiyat, fıkıh, hadis, tarih, kelâm, felsefe ve mantık dersleri aldı. Daha sonra Dâniye'ye (Denia) giderek Ebû Muhammed İbn Havtullah, İşbiliye'de (Sevilla) Ömer b. Muhammed eş-Şelebîn ve Mürsiye'de (Murcia) Azîz b. Abdülmelik b. Hattâb gibi âlimlerden istifade etti. Edebiyat ve tarihte Süleyman b. Sâlim el-Kelâî'den; kelâm, usûl-i fıkıh, felsefe, mantık, tıp gibi dinî ve akfî ilimlerde Azîz b. Abdülmelik b. Hattâb'dan etkilendi. Bu ilimlerde belli bir seviyeye geldikten sonra çeşitli resmî görevlerde bulundu. 607-637 (1210-1239) yılları arasında Belensiye, İşbiliye ve daha başka şehirlerde Muvahhidî valilerine kâtiplik yaptı. Muvahhidîler'in zayıflaması üzerine Endülüslü'te hükümler olan Benî Merdeniş, Hüdîler ve Hattâbîler dönemlerinde de kâtiplik görevine devam etti. Bir süre Şâtibe (Jevita) ve Uryûle'de (Orihuela) kadılık yaptı. Aragon Kralı I. James'in 627 (1230) yılında Mayurka'yı (Majorka) istilâ ettiği sırada da bu görevine devam etti. I. James Belensiye'yi istilâ edince (636/1238) arkadaşı Hasan b. Halâs el-Belensi'nin vali bulunduğu Sebte'ye (Ceuta) gitti. Burada bir süre kalıp Rabat'a geçti. Rabat'ta tanıştığı Muvahhidî Halifesi Abdülvâhid er-Reşid'le birlikte başşehir Merakeş'e kadar yolculuk yaptı. Bir süre Reşid'e kâtiplik yaptıktan sonra Merakeş'in doğusunda bulunan Hilâne'ye kadı olarak tayin edildi. İlmî bir çevre bulamadığı Hilâne'de fazla kalmak istemedi ve arkadaşlarının aracılığı ile Rabat'a kadı tayin edildi. 640'ta (1242) Reşid'in ölümü üzerine yerine geçen Ali b. İdrîs el-Mu'tazid zamanında (1242-1248) Vezir Yahyâ b. Atûş'un himayesine girdi ve bu sayede kadılık görevine devam etti. Vezir görevinden azledilince İbn Amîre de Miknâs'e kadı olarak gönderildi. Buradaki memuriyeti döneminde hükümdarlığa daha lâyık gördüğü Hafsîler'e yardım ederek şehri ele geçirmelerinde etkili oldu. Bir süre Hafsî emiri Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Abdülvâhid'e kâtiplik yaptı. Miknâs'ın Muvahhidîler tarafından geri alınması üzerine 646'da (1248) Sebte'ye giderek arkadaşı Vali Hasan b. Halâs'a kâtiplik yaptı ve onun için methiyeler kaleme aldı. Aynı yıl Emîr Ebû Zekeriyâ Yahyâ el-Hafsî'nin daveti üzerine Bicâye'ye (Bougie) geçti ve halifeye iki kaside takdim etti. Bicâye'de kaldığı iki yıl içinde öğrenci yetiştirdi, edebî mektuplar ve şiirler yazdı. Yahyâ b. Abdülvâhid'in ölümünden sonra Tunus'ta hâkimiyet kuran oğlu Muhammed el-